Eurofound

Rodiny v době hospodářské krize: změny politických opatření v EU

Shrnutí

Úvod

Tato zpráva popisuje situaci a zkušenosti rodin během hospodářské krize a zkoumá, jak se od roku 2010 změnily politiky zaměřené na rodinu. V některých zemích došlo ke snížení dávek, které neúměrně ovlivnilo znevýhodněné rodiny. Jiné země zavedly nová opatření na pomoc rodinám, které hospodářská krize zasáhla nejvíce. Tato zpráva se zabývá také sociální situací různých typů rodin s nezaopatřenými dětmi a zkoumá, jaké druhy reakcí mohou pomoci zmírnit dopad krize na znevýhodněné rodiny. Zaměřuje se na hloubkové analýzy vývoje v 10 členských státech EU.

Politické souvislosti

Hlavní politickou prioritou strategie Evropa 2020 je ambiciózní cíl do roku 2020 vymanit 20 milionů lidí z chudoby a sociálního vyloučení. Výbor pro sociální ochranu zdůrazňuje, že sociální investice do dětí mohou přispět k prevenci a zmírnění chudoby. EU se však v současné době tomuto cíli spíše vzdaluje: v roce 2013 v chudobě nebo sociálním vyloučení žilo přibližně o 4,8 milionu více občanů EU než v roce 2008.

Politické priority programu růstu podporujícího začlenění, který má pomáhat rodičům aktivně se podílet na životě společnosti a fungování hospodářství, se zaměřují na opatření, která jim usnadňují skloubení pracovních a pečovatelských povinností, pomáhají jim s náklady na péči o děti a zajišťují, aby se (oběma) rodičům práce vyplatila. Další klíčovou politickou oblastí je zaměstnanost. Jedním z cílů strategie růstu je do roku 2020 zajistit 75% míru zaměstnanosti osob ve věku 20–64 let. Ze střednědobého hodnocení však vyplývá, že cíle v oblasti zaměstnanosti lze splnit pouze tehdy, pokud se státy více zaměří na rovnost žen a mužů.

Klíčová zjištění

- S největšími problémy se v Evropě potýkají rodiny s jedním rodičem a velké rodiny, které mají tři nebo více nezaopatřených dětí: jejich situace se během krize ještě zhoršila. Rozdíly v situaci rodin částečně závisejí na tom, do jaké míry je krize zasáhla, a také na tom, jak členské státy na krizi reagovaly, což odráží odlišné režimy rodinné politiky.
- Existují důkazy o posunu směrem k podpoře založené na průzkumu majetkových poměrů. To může vytvořit nové skupiny znevýhodněných rodin, které před krizí měly přístup ke všeobecným podpůrným opatřením.
- Některé členské státy mají příznivější režimy rodinné politiky, které pomáhají rodinám oprostit se od tradičního modelu živitele. V těchto zemích se snižování rodinných dávek zaměřilo na peněžité dávky a daňová zvýhodnění. To by mohlo značit, že zaměření na rovnováhu mezi pracovním a osobním životem a sociální investice bylo navzdory krizi zachováno.
- V zemích s přísnějšími režimy rodinné politiky zjištění poukazují na značný tlak, který značí, že vlády členských států a místní samosprávy již nejsou schopny financovat některé služby a opatření z období před krizí.
- Změny od roku 2010 do velké míry způsobila řada kolidujících otázek: rozvoj potřeb rodin, požadavky na snižování veřejných výdajů a nutnost spravedlivého rozdělování omezených zdrojů. To znamená, že rodinné politiky často postrádají soudržný a integrovaný politický rámec.

Politické ukazatele

Zlepšení politiky založené na důkazech a hodnocení programů díky zapojení zúčastněných subjektů a příjemců podpory: Přestože nová ustanovení a reformy se běžně zavádějí jako pilotní experimenty, jen zřídka jsou doprovázeny postupy

sledování a hodnocení. Zejména u programů malého rozsahu není systematické posuzování a hodnocení výsledků běžné. Provádění nových iniciativ by mělo být spojeno se sledováním kvality, aby poskytovatelé služeb měli přehled o tom, jak jsou (nebo nejsou) cíle plněny a proč, a mohli posuzovat skutečné každodenní problémy a potřeby.

Rodinná politika by měla být součástí integrované strategie: Podpora rodin je často prováděna roztříštěně v reakci na konkrétní mimořádné situace a politické impulzy spíše než prostřednictvím koordinovaných a strukturovaných reforem. Jak ukazuje literatura, v době krize a snižování veřejných výdajů je koordinace a integrace stěžejní pro dosažení co nejlepších výsledků s nejmenším množstvím veřejných a soukromých zdrojů.

Potřeba integrovaných strategií: Koordinace by měla zahrnovat jak různé oblasti politiky, tak různé institucionální úrovně: vnitrostátní, regionální a místní úrovně by měly více spolupracovat, aby se zamezilo zdvojování opatření. Tak by se předešlo situacím, kdy informované rodiny mají přístup ke všem možným dávkám, zatímco chudší rodiny sítem propadají. Integrovaná strategie může podpořit posilování rodinných organizací, sociálních vazeb ve společnosti a neformálních místních organizací. Pouze soudržný a komplexní rámec rodinné politiky může zaručit udržitelný sociální rozvoj a zamezit tomu, aby se rodiny dostávaly do problémů, z nichž je těžší a nákladnější se vymanit.

Dostatečný příjem je stěžejní pro podporu znevýhodněných rodin a odrazování od neformální práce: Studie zdůrazňuje význam poskytování podpory ve výši minimálního příjmu znevýhodněným rodinám. V mnoha členských státech je úroveň podpory příjmů pod hranicí ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením. Chybějící režimy zajišťující dostatečnou podporu příjmu donutily mnoho rodin zapojit se do stínové ekonomiky.

Rodinám je třeba pomoci sladit pečovatelské povinnosti se zaměstnáním: Práce na plný úvazek zlepšuje sociální a ekonomickou situaci rodin ve všech zkoumaných zemích, přestože příjem získaný ze zaměstnání často nestačí k tomu, aby se rodiny vymanily z chudoby. To znamená, že je důležité každé opatření, které zvyšuje rovnováhu mezi pracovním a osobním životem. Případové studie dokládají aktivační efekt zvýšení dostupnosti cenově dostupných zařízení péče o děti. To je předpokladem pro vymanění se z chudoby a umožňuje zejména rodičům samoživitelům hledat výdělečnou činnost.

Zranitelnost má mnoho podob: Mít práci není jediným řešením rizika chudoby. Politiky musí zohlednit také sociální začlenění a zapojení. Zdánlivě „malé“ věci, jako je další pomoc v oblasti péče o děti nebo nižší jízdné, mohou mít velký pozitivní dopad a potírat sociální vyloučení. Rozhodující význam má politika bydlení, která může mít různé podoby (pomoc s placením nájemného nebo poplatků za elektřinu, nižší daně nebo přednostní přístup k cenově dostupnému bydlení).

V obtížných ekonomických podmínkách je zásadní zajištění poskytování odpovídající péče o děti: Pro mnoho rodin a zejména rodiče samoživitele je obtížné sladit rodinný život s prací na plný úvazek. V tomto ohledu je poskytování odpovídající a kvalitní péče o děti vedle podpory blaha dětí hlavním faktorem v boji proti chudobě a vyloučení. V době hospodářské krize je mnohem pravděpodobnější, že potřeby v oblasti péče budou kolidovat s potřebou zachování příjmu. Rodiče samoživitelé se tak potýkají s dalšími problémy, když si musejí vybrat mezi prací a péčí o děti.

Informace a přístup k dávkám a programům by měly být jasné: Dávky by měly být nastavené tak, aby je v maximální míře pobíraly způsobilé osoby. V mnoha případech jsou opatření zaměřena na nejzranitelnější skupiny, a proto musí být snadno přístupná a srozumitelná. Jinak ti, kteří nemají informace nebo kontakty, nemusejí mít prospěch z opatření, na která mají nárok. Hrozí riziko, že rodiny, které nemají dostatečný sociální, hmotný a kulturní kapitál, budou ještě více vyloučeny.

Cílená podpora by měla uznávat nové formy rodiny: Zaměření opatření na nejchudší rodiny představuje spravedlivý způsob rozdělování dostupných prostředků v období úspor. Nicméně například příliš úzká definice rodiny nebo rodiče samoživitele a definice, které nezohledňují změny uspořádání rodiny, jako jsou „smíšené“ rodiny po rozvodu a novém sňatku, způsobují značné problémy. Proto je důležité, aby se systémy sociální podpory dokázaly rychle přizpůsobovat měnícím se rodinným strukturám a méně se zaměřovaly na právní postavení rodin.

Další informace

Zprávu *Families in the economic crisis: Changes in policy measures in the EU* (Rodiny v době hospodářské krize: změny politických opatření v EU) naleznete na adrese http://www.eurofound.europa.eu/publications.

V případě zájmu o další informace se obraťte na Daphne Ahrendtovou, vedoucí výzkumu, dap@eurofound.europa.eu.